

- **שם המחקר:** מציאות משותפת תחת איום: החוויה של אנשי צוות ואנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בימי קורונה
- **שנה:** 2023
- **סוג מחקר:** מחקר
- **מס' קטלוגי:** 890-332-2020
- **שמות החוקרים:** פרופ' יעקב בכנר, פרופ' טובה בנד וינטרשטיין וד"ר אלון זמיר.
- **רשות המחקר:** מרכז מינרבה לחקר אוכלוסיות מודרות בזיקנה אוניברסיטת חיפה.

תקציר המחקר

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

עם העלייה בתוחלת החיים של אנשים עם מש"ה (מוגבלות שכלית התפתחותית), סוגיית הזדקנותם במסגרות הדיור החוץ-ביתי מקבלת בשנים האחרונות תשומת לב במחקר ובפרקטיקה. סוגיה זו נחקרה באופן מועט בהקשר למסגרות הדיור החוץ-ביתי בתקופות חרום. מטרתו של מחקר זה לתאר ולנתח את החוויה המשותפת של הדיירים והצוות במסגרות הדיור החוץ ביתיות לאנשים מזדקנים עם מש"ה, תוך השוואה בין הדיור התומך לדיור בקהילה. חשיבותו של מחקר מסוג זה היא בכך שהוא מאפשר להוסיף ולהעמיק את הידע הקיים אודות התמודדות עם מצבי חרום בהקשר של אנשים מזדקנים עם מש"ה.

מחקר איכותני זה נערך בשלהי ולאחר תקופת הקורונה (הגל הרביעי והגל החמישי ו"החזרה לשגרה"). במסגרתו רואיינו בראיונות עומק 16 אנשים עם מש"ה (קלה עד בינונית) מזדקנים המתגוררים בדיור חוץ ביתי (8 מהדיור בקהילה ו-8 מהדיור התומך), ו-17 אנשי טיפול שונים העובדים במסגרות הדיור החוץ ביתי הללו (9 מהדיור בקהילה ו-8 מהדיור התומך) - סה"כ 33 ראיונות.

המשתתפים במחקר נבחרו באמצעות מדגם מכוון שהבטיח ייצוג של משתתפים עם שונות מקסימאלית. כלומר, רואיינו גברים ונשים עם מש"ה וצוות טיפול מקבוצות שונות באוכלוסייה הישראלית-יהודית: חילונים, דתיים, חרדים. איסוף הנתונים למחקר נעשה באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים בהתאם למדריך ראיון על פי המסורת הפנומנולוגית (כאשר הראיון הונגש קוגניטיבית לאנשים המזדקנים עם מש"ה. הליך המחקר בוצע על פי כללי האתיקה ובאישורן של ועדת האתיקה של הפקולטה לבריאות ורווחה, אונ' חיפה וועדת האתיקה של משרד הרווחה והשירותים החברתיים. כל הראיונות תומללו ונותחו בהתאם לכללי המחקר האיכותני.

מהממצאים עולה כי המציאות המשותפת תחת "איום הקורונה" של הדיירים המזדקנים עם מש"ה והצוות המטפל בדיור החוץ ביתי מושתת על שלושה ממדים עיקריים שיש ביניהם יחסי גומלין: אתגרי הטיפול הנובעים מהמוגבלות; תהליך ההזדקנות המוקדמת של האנשים עם מש"ה ומאפייני המסגרת המטפלת (דיור בקהילה בהשוואה לדיור תומך). ממדים אלו במפגש עם הקורונה, שהיא בבחינת שחקן חדש ולא צפוי, יצרו מציאות חיים חדשה בדיור החוץ-ביתי- "חיים תחת איום". מציאות חיים ייחודית זו מובנית באמצעות שלוש תמות שמתארות, מארגנות ומנתחות את החוויה ומשמעותה.

התמה הראשונה, "כל מה שידענו לא היה רלוונטי כבר": הקורונה כשחקן חדש במסגרות הדיור לאנשים מזדקנים עם מש"ה. ראשיתה של תמה זו בהצגת חיי היומיום במסגרות הדיור השונות על רצף הזמן הכרונולוגי תוך שרטוט

שלוש נקודות מפנה (תת תמות) מרכזיות: התפרצות מגפת הקורונה; שגרת חיים חדשה תחת איום הקורונה ו- חזרה לשגרה לאחר הקורונה. בהמשכה, תמה זו מתארת את מציאות החיים היומיומית בתקופת הקורונה בדיור החוץ ביתי בהקשר לשתי סוגיות מרכזיות: א. השוואה באופי שגרת החיים בדיור בתקופת הקורונה בין דיור בקהילה לדיור תומך; ו-ב. שימור קשר עם המשפחות בתקופת הקורונה בדיור החוץ ביתי.

התמה השנייה, "זה היה דיני נפשות ממש, החיים שלהם בידיים שלי": התארגנות הצוות המטפל במסגרות דיור חוץ ביתי לאנשים ממזדקנים עם מש"ה. חלקה הראשון של תמה זו מציג כיצד הקורונה עיצבה את אופי העבודה היומיומי של הצוות המטפל במסגרות הדיור השונות. בהקשר לשני אתגרים אישיים-מקצועיים מרכזיים: א. הקורונה כמחייבת מעבר לשגרת ניקיון מחמירה ו-ב. הקורונה כמחייבת צמצום מגע עם ה"עולם החיצוני". חלקה השני של התמה, עוסק בחשיבות המכרעת של הגיבוש והתמיכה ההדדית בין אנשי הצוות הטיפולי במסגרות הדיור השונות. תוך בחינת חווית התמיכה הצוותית בדיור בקהילה בהשוואה לדיור תומך.

התמה השלישית, "אני חושב שאנחנו הרבה יותר חכמים. בדיעבד, הייתי עושה דברים אחרת..." תובנות מהקורונה כמקרה בוחן (case in point). תמה זו עוסקת במגפת הקורונה כמקרה בוחן למצבי חירום שבהם נדרשת שהייה במרחב מצומצם בהקשר לאוכלוסייה בסיכון מירבי. חלקה הראשון של התמה מתמקד באתגרים לתווך את מציאות החיים המאיימת לדיירים המזדקנים עם מש"ה. חלקה השני של התמה, בנוי כטבלה המסכמת את שלל הדגשים, ההצעות והתובנות שעלו בראיונות עם הדיירים המזדקנים עם מש"ה והצוות המטפל כיצד להתמודד עם אירועי משבר המצריכים שעות ממושכות במסגרות הדיור. חלקה האחרון בנוי כ-"מדריך מעשי מומלץ להתמודדות עם הפן הרגשי של "מצבי חרום" המצריכים שהות ממושכת במסגרת דיור לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית".

פרק הדין עוסק בהשוואה בין דיור בקהילה לבין דיור תומך לאנשים ממזדקנים עם מש"ה בהתמודדות עם מצבי איום וחירום המחייבים התארגנות ושינוי. ממצאי המחקר מראים כי למסגרות הדיור התומך יש יתרונות בהתמודדות עם מצבי חרום על פני הדיור בקהילה. השוואה זו עוסקת ב: "חווית הזמן במסגרות הדיור החוץ-ביתית בתקופת הקורונה: השוואה בין דיור בקהילה לדיור תומך"; ו- "לכידות ושייכות של הצוות והדיירים: השוואה בין דיור בקהילה לדיור תומך". חלקו השני הוצג כדיון תיאורטי - ביקורתי בסוגיית היעדר הנגשת מצבי חרום לאנשים ממזדקנים עם מש"ה בדיור חוץ ביתי.

השלכות המחקר לפרקטיקה ולמדיניות מצביעות על הקורונה כ- case in point המעשיר את הידע בכל הנוגע להתמודדות עם מצבי חרום בהקשר לאנשים עם מש"ה בגיל זקנה. ידע זה יאפשר לפתח קווים מנחים לפרקטיקה ומדיניות במסגרות לאנשים עם מש"ה לגבי ההתנהלות עם דיירים ממזדקנים, תוך התייחסות לדיירים, אנשי צוות והאינטראקציה ביניהם. התוצר של המחקר כולל המלצות מעשיות ומדריך הכנה לחירום בתוכו כלים ארגוניים שיסייעו למסגרות הדיור השונות להתמודד עם מצבי חירום. מדריך זה יעמוד לרשות כלל העוסקים בתחום באופן מקוון.

מדריך זה יתייחס לתפיסת האיום של אוכלוסיית המחקר, תוך שימת לב לשמירה על איכות חייהם הרגשית והפיזית של הדיירים ושאיפה לענות על הצרכים הספציפיים שלהם; בה בעת הללו יתייחסו להתנהלות אנשי הצוות בתנאים חריגים תוך מוטיבציה לקיום איזון בין האישי והמקצועי.

מילות מפתח: מוגבלות שכלית התפתחותית, זקנה, קורונה, מצבי חרום, דיור חוץ ביתי, אל-מיסוד, הצטלבויות (intersectionality)

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)